

OBSAH

ČÁST DRUHÁ: NOVÁ DOBA

NOVOVĚKÝ NÁZOR SVĚTOVÝ A ŽIVOTNÍ

Z předmluvy k I. vydání. Jan Laichter 5

VI. RENESANCE A REFORMACE.

§ 47. *Povaha novověké filosofie.*

Poměr novověké filosofie racionalistické a naturalistické k středověké supraracionalistické a supranaturalistické. Novotomismus. Význam změny světového názoru aristotelsko-ptolemajského za koperníkovský. Poměr filosofie novověké a řecké: návrat k racionalismu a naturalismu. Vševednost a theoretičnost racionalismu řeckého proti kritičnosti a životosměrnosti racionalismu moderního. Poměr filosofie, theologie a odborných věd v myšlenkovém vývoji. Význam individualismu v nové době 11

§ 48. *Renesance.*

Hnutí literární (humanismus), vědecké, umělecké. Předzvěsti jeho ve středověku. Znaky renesance: naturalismus, individualismus (Dante, Petrarca, Boccaccio, Pico della Mirandola, Macchiavelli, Rabelais, Francesco Filelfo), racionalismus, latinisování, aristokratičnost. Církev, hierarchie a renesance (papežové Mikuláš V., Lev X.). Humanismus se šíří po celé Evropě (Agricola, Reuchlin, Erasmus) 21

§ 49. *Reformace.*

Reformace znamená původně odpor lidový proti renesanci a humanismu a úsilí o obnovu evangelického křesťanství. Stav kněžstva. Úsilí reformace navrátit křesťanství počátkům jednoduchým a zdravým. Předzvěsti ve středověku: Sv. Nilus, Arnold z Brescie, Segarelli, Dulcino, Joachim z Fiori, Marsiglio z Padovy, Vilém Occam, Petr Alliacký, sv. František z Assisi, Katharové, Albigenští, Val-

- denští, Wiklef. Reformace česká: Tomáš ze Štítného, Konrád Waldhauser, Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova, Jan Hus, Petr Chelčický a Jednota českobratrská. Luther, Zwingli, Kalvín. Vývoj náboženství křesťanského v katolictví a protestantství. Pietismus a jansenismus. Náboženská snášelivost 39
- § 50. *Poměr renesance a reformace.*
Původní protiva mezi oběma. Savonarola. Luther. Komenský. Rozdíly a shody. Význam Melanchthonův. Erasmus Rotterdamský. Společné znaky obou hnutí: individualismus, historičnost 64
- § 51. *Studium a literatura dějin novověké filosofie* 72

VII. FILOSOFIE DOBY PŘECHODNÉ.

- § 52. *Nové myšlenkové směry.*
Odloučení filosofie a theologie, filosofie a věd odborných. Stát a národnost. Obnova filosofických soustav starověkých. Akademie ve Florencii. Spory platoniků a aristoteliků: Georgios Gemistos Plethon, Marsilius Ficinus, Johannes Picus de Mirandola, Jiří Trapezuntský, Petrus Pomponatius. Ludvík Vives, Petrus Ramus. Lipsius. Gassendi. Skeptikové: Montaigne, Charron, Sanchez 77
- § 53. *Přírodní filosofie, theosofie a mystika.*
Samostatné studium přírody. Mikuláš Kusánský. Lionardo da Vinci. Hieronymus Cardanus. Bernardinus Telesius. Franc. Patritius. Tomáš Campanella. Cornelius Agrippa z Nettesheimu. Theophrastus Bombastus Paracelsus. Theosofové: Kašpar Schwenckfeld, Seb. Franck, Val. Weigel, Jacob Böhme. Magie, alchymie, astrologie, thaumaturgie 85
- § 54. *Světový názor Koperníkův.*
Nálezy geografické, kosmologické, astronomické. Marco Polo. Flavio Gioja. Kolumbus. Magelhaens. Dílo Koperníkovo, jeho význam a osudy. Tycho de Brahe. Jan Kepler. Giordano Bruno, jeho filosofie. Galileo Galilei 100
- § 55. *Počátky odborných věd přírodních.*
Svět jednotný. Matematika. Experiment. Mechanika a fysika: Petr Gassendi. Christian Huyghens. Isaac Newton. Descartes. Halley. Mariotte. Torricelli.

- Guericke. Gilbert. Napier. Reforma kalendáře. Učené společnosti v Paříži a Londýně. Chemie: Robert Boyle. Stahl. Boerhave. Fysiologie: Descartes. Vesal. Faloppio. Harvey. Malpighi 120
- § 56. *Počátky věd duchových: Státověda a právnictví.*
Odcírkevnění. Náboženská snášelivost. Idea státu absolutního. Myšlenka národnostní. Studia historická. Nález papíru a knihtiskařství. Poměr církve a státu. Otázka suverenity. Mik. Macchiavelli. Jan Bodin. Tomáš Morus. Johannes Althusius. Hugo Grotius. Giov. Batt. Vico 128
- § 57. *František Bacon Verulamský.*
Odloučení filosofie a theologie. Vědění je moc. Empirie. Idoly. Indukce. Nová Atlantis. Původ mravnosti. Význam víry 141
- § 58. *Jan Amos Komenský.*
Poměr k Baconovi. Idea humanitní. Komenského pansofie: Theatrum universitatis, Janua rerum, Prodomus, Via lucis, Pansophiae diatyposis, Velká pansofie. Snahy irenické. Komenský a osvícenství: Leibniz 152
- § 59. *Tomáš Hobbes.*
Materialismus. Theorie státního absolutismu. Poměr státu k náboženství a církvi 157

VIII. VELKÉ SOUSTAVY PEVNINSKÉ.

- § 60. *René Descartes.*
Francie, země dedukce a studií matematických. Descartes a Bacon. Pochybování. „Cogito ergo sum.“ Poznatek jasný a zřetelný. Důkazy existence boží. Realita vnějšího světa zaručena boží pravdivostí. Substance nekonečná Bůh, substance konečné: tělesná (res extensa) a duchová (res cogitans). Mechanismus. Noetika Descartova. Nauka o citových stavech (passions). Význam, rozšíření a působení filosofie Descartovy 164
- § 61. *Kartesianismus, Okasionalismus, Mysticismus.*
Rozšíření filosofie Descartovy v Holandsku a Francii a působení její. Louis de la Forge. Géraud de Cordemoy, J. Clauberg, Balt. Bekker. — Arnold Geulincx. Malebranche. Blaise Pascal 189

§ 62. *Baruch Spinoza.*

Od dualismu Descartova okasionalismem k pantheismu a monismu. Židé v Holandsku. Politické a kulturní poměry Holandska. Spinozův život a spisy. Pantheismus a paralelismus (identita) atributů. Substance, atributy, mody. Poměr k theismu a atheismu. Determinismus, vyloučení účelnosti, nemožnost zá- zraků. Tělesnost a duševnost, dvě stránky téhož jsoucna. Člověk. Poznání představové, rozumové a intuitivní zření. Psychologie citu. Ethika: život rozumový sub specie aeterni. Názory politické. Kritické poznámky. Prameny a působení Spinozovy filosofie . 204

IX. FILOSOFIE BRITSKÁ OD HERBERTA Z CHERBURY PO HUMA.

§ 63. *Herbert z Cherbury. Anglický deismus.*

Notiones communes. Kniha „De veritate“ a přirozené náboženství. Dějiny náboženství. Charakteristika deismu. Jeho rozumovost, nedostatek historické orientace; poměr k církvi; původní význam slova deista. Matthew Tindal, John Toland, Ant. Collins, Thomas Chubb atd. 245

§ 64. *Morální filosofové britští.*

Poměry v Anglii v 17. a 18. stol. Problémy ethické. Úsilí o samostatnost morálky: Ralph Cudworth, H. More a jiní platonikové cambridžští. Richard Cumberland a jeho nauka o blahovůli; Samuel Clarke a jeho „zákon přiměřenosti“. Lord Shaftesbury: osobitý ráz jeho nauk; pudový základ mravnosti, člověk a společnost; moral sense; ideál harmonické osobnosti; kritika jeho estetismu. Francis Hutcheson; Joseph Butler; Bernard Mandeville 257

§ 65. *John Locke.*

Život a spisy. Lockova nauka o poznání. Popírání vrozených idejí. Empirismus. Vznik, analýsa, hodnota a meze poznání lidského. Vědění, mínění, víra. Racionalistický závěr empirické nauky Lockovy. Lockova filosofie morální 277

X. SPIRITUALISTÉ: LEIBNIZ A BERKELEY.

§ 66. *Gottfried Wilhelm Leibniz.*

Kulturní stav Německa po válce třicetileté. Leibnizův život a spisy. Charakteristika nauky. Nový pojem substance; jak se projevuje činná síla monad;

- Leibnizovo stanovisko v otázce vrozených idejí; Leibniz jako dovršení okazionalismu. Percepce a apercepce. Předzjednaná harmonie. Důsledky učení: zamítnutí mechanismu jako posledního vysvětlení přírody; účelnost zdrojem mechanismu; lex melioris a optimismus Leibnizův; prostor, čas, hmota, vitalismus. Rozbor nauky: boj o skutečnost jednotlivin; Leibnizův výklad svobody vůle; předzjednaná harmonie mythem; analogie našeho já; pochybná existence makrokosmu; theodicea; racionalismus a empirismus v nauce Leibnizově. Význam myslitelův pro vědy a vliv na racionalisty 18. století. Nouveaux essais 296
- § 67. *George Berkeley.*
Život. „Nová theorie vidění“ a ostatní spisy. Mystická a nominalistická složka myšlení Berkeleyyova. Esse est percipi. Duch stvořený a věčný. Substance je duch. Nesprávnost „materialistické“ hypothesis o hmotě. Výklad pojmu „trvalá existence“. Odpovědi na námítky. Mystické a theologické pozadí Berkeleyovy filosofie 331

XI. OD HUMA PO KANTA.

- § 68. *David Hume a jeho současníci.*
Život a spisy. Nauka o impresích a představách. Vztahy představ a poznání fakt; ve vědách přírodních není apriorních poznatků; kritika pojmů substance; rozbor a vznik pojmu příčinnosti; pravděpodobné předvídaní; Hume — zakladatel pozitivismu. Humova filosofie morální; motivy jednání jsou rázu citového; rozbor pojmů dobra. Filosofie náboženství: náboženství produktem citu, fantasmie a zlidšťování; vývoj náboženství není totožný s vývojem mravnosti; kritika důkazů jsoucnosti Boží; Dialogy o přirozeném náboženství. Rozbor a kritika nauky 343
- Adam Smith a jeho morální filosofie. Škola skotská: Thomas Reid a „filosofie zdravého rozumu“; význam Reidův pro psychologii. Dugald Stewart, A. Ferguson, J. Oswald. Vývoj asociativní psychologie: David Hartley, Josef Priestley, Erasmus Darwin 374
- § 69. *Myslitelé a bojovníci francouzští až do Revoluce.*
Kulturní a politické poměry v předrevoluční Francii. Útočný ráz literatury. Vliv anglického myšlení. Pierre Bayle, Montesquieu; Voltaire; Condillac; La-

metrie, Holbach; Encyklopedisté: d'Alembert a Diderot. Francouzská revoluce. Jean Jacques Rousseau 382

§ 70. *Osvícenství německé.*

Kulturní a myšlenkové ovzduší Německa v 18. stol. Pietismus a vlivy osvícenské z Anglie a Francie. Pufendorf, Thomasius. Christian Wolff, život, spisy, filosofie, racionalismus Wolffův a filosofie Leibnizova v jeho podání. Baumgarten; populární racionalisté: Reimarus 400

XII.

§ 71. *Immanuel Kant.*

Život. Herder o Kantovi jako učiteli. Hlavní spisy. Kantův konflikt s vládou ve věcech náboženských. Poslední léta života. — *Povšechný přehled vývoje Kantova myšlení.* Období dogmaticko-racionalistické. Theorie o vzniku světa. Období skepticko-empirické. Kritická theorie. Fenomenalistický intelektualismus. Rozbor kritiky čistého rozumu. Synthetické soudy a priori. Prostor a čas. Fenomenalistický idealismus. Transcendentální estetika. Logické rozdělení soudů. Transcendentální dedukce. Kategorie. Transcendentální dialektika. Kritika důkazů jsoucnosti boží. Kant — Hume. Kritika praktického rozumu a metafysiky. — *Filosofie morální.* Princip mravního pokroku. Kategorický imperativ. — *Posouzení Kantova kriticizmu.* Zásluhy Kantovy. Přednosti jeho učení. Celkové ocenění 412

Doslov. Profesor dr. J. B. Kozák 481
Rejstřík věcný 485
Rejstřík jmenný 496